

Hajnal Júlia – Fenyves Katalin *Laknál-e itt, Cukorfalat?*

Ketten indultunk el egy szeptemberi vasárnap, végig a Király utcán – egyikünk dublini és Király utcai lakos, másikunk eredetileg „terézvárosi gyerek”, aki sokáig nem tudta, hogy a Maja (kovszkij utca) és a Király utca egy és ugyanaz. Az elmúlt néhány évben – különféle okoknál fogva – mindketten igen sokat foglalkoztunk a zsidó múlttal. Lelkes lokálpatriótaként és a „zsidónegyed” történetének szerelmeiként arra voltunk kíváncsiak, mit látunk itt ma, ha nemcsak munkába menet, a trolin subanunk (zötykölődünk?) el e sokat megélt falak között. Mivel egyikünk líraibb alkat, másikunk meg inkább kutató-szerkesztő, a dialógusunk is felemás kicsit: impressziókat, asszociációkat jegyzett le az egyik, újsághírek, folyóiratcikkek között kutakodott a másik. Bízunk benne, hogy ettől kerekébb lett a kép, amely a beszámolóinkból kirajzolódik.

A Baroness, Frieda de Hoffmanstahl innen az Anker közből menekült el egy portugál menlevéllel. Kelt 1944. augusztus 24-én „*Nos Consul de Portugal a Budapest*” kezdettel. Itt lóg ez a sebtiben bekeretezett passzus az ajtófélfánkon, mezüze gyanánt, mert „emlékezzél rám mikor házadba betérsz”. Anya londoni portyázásai idején lett a Baronessz szomszédja, majd jótét levesének főzője és törekeny hátának utolsó simogatója, így maradt ránk egy kuglófforma, egy matróruhás kislány képe és ez a mezüzényi átvett emlékezés.

Most is egy villanásnyi gondolatom a jószágos és ismeretlen lisszaboni konzul felé indul az Anker kanyarulatától, amikor, Katókám, megpillantalak. Mosolyoddal világítasz a szomorú éjjel-nappali üzlet bejáratánál, petyhüdt saláták és acsarkodó pénztáros páriák előtt. Jobbról spárgás papundekli táblás kéregető mondja: „Éhes vagyok”. Balról a zöld kukákon A4-es xeroxolt felirat: „Ne egyél belőle, vegyszerrel kezelt!”

Szemben a legfinomabb óriáscipót kínálják az illatos sütődéből. Ma nem, mert vasárnap délután van, tehát nincs *Lipóti*, de a Nagymező

Fotók: Mayer András

felé lesz majd sajtos melegszendvics, a koszovár Nefat *Cocaj* pékségétől, meg a *Mozaik* teaház is nyitva tart, zamatos teákkal, társasjátékokkal és sajnos cigarettafüsttel is... errefelé még mindig szívatnak bennünket.

Antikvár könyvek lehelete, itt szemben, az Asbóth utcai oldalon, az *Atticumnál* találtam Simon Dubnov csodálatos *A zsidóság történetét* egy kötetbe sűrítve. *Yidn shraybt un farsbraybt* (Zsidók, írjatok, jegyezzetek fel mindent!) – mondta, amikor 81-ik évében agyonlőni vitték Rigában a pribékek 1941 decemberében. És valaki, aki halotta utolsó szavait, lám tényleg leírta. Így most mi is tudjuk, mi, a kései *yidn*, nem méltó utódok, de azért próbáljuk meg mi is lejegyezni, amit látunk. Fájó szívvel.

Vasárnap délután, óvatosan a levegőbe szipantunk – mint két Bambi – az erdei csapás szélén –, és ennyi lassított kipufogó mentén már ez is elég merész cselekedetnek tűnik, mielőtt nekivágunk e csenevész fácskákkal üdített, immár EU-kompatibilis ösvénynek. Mivé lettél Király utca 2010 szeptemberére?

Mint az a Király utcában kitett szórólapokon is látszik, április 6-án elkezdődik a Király utca régóta ígérgetett felújítása. Az utcát 2005-ben alakították át, díszburkolatot, díszköveket raktak le, ám a szép kövezet már egy év múlva úgy nézett ki, mintha tankok gyakorlatoztak volna rajta.

Akkor az Index kérdésére Hunvald György polgármester elmondta, hogy a díszburkolattal ellátott utca azért ment tönkre, mert a környékbeli építkezéseket ott közelítették meg a nehézgépjárművek. Azonban már akkor megnyugtattott mindenkit: a károkat maguk a befektetők fogják helyrehozni, de csak azután, hogy lezajlottak az építkezések.

Az építkezések lezajlottak, a felújítást valahogy mégis a két érintett önkormányzat fizeti közösen. Terézváros önkormányzata 9.871.850 forintos árajánlatot fogadott el a Mély- és Közműépítő Kft.-től a Király utca 38. szám és a Nagymező u. közötti szakaszra. A Deák tér – Holló utca közötti szakasz a VII. kerületé, hasonló összegért.

Arra a kérdésre, hogy miért nem az eredeti kivitelező hozza helyre az utat, vagy ha tényleg a behajtó teherautók a hibásak, akkor pedig miért nem az építetők fizetnek, azt a választ kaptuk a terézvárosi önkormányzattól, hogy a szerződésben rögzített 1 éves garanciális idő lejárt. (Ez nem azonos a jótállással, azaz a kötelező alkalmassággal.)

A törő-zúzó tehergépkocsik miatt pedig az önkormányzat építési hatósága több esetben bírságot szabott ki (de hogy mennyit, azt nem tudtuk meg). Az önkormányzat szerint a burkolat nagymértékű állagromlását a 2005 után az utca vonzáskörzetében beinduló és be nem tervezett épület-felújítások építési forgalma okozta, mely egyformán sújtotta mindkét kerületet.

Az önkormányzat vezetői részéről az elmúlt években többször elhangzott, hogy 2005 előtt dilemma előtt álltak: ha nem újítják fel az utcát, nem jönnek a befektetők az épületeket újjáépíteni. Ha felújítják, akkor pedig jönnek, de tönkre is teszik az utat. Az utóbbi verziót választották.

(Tenczer Gábor: Felújítják a felújított Király utcát. Index, 2010.04.06.)

A Zsinagóga és a Bazilika között, piros sétabuszok sárgatrikós turistavadászai kínálják Budapestet. Valaki mindig térképeket böngész erre, egész nap gurulós bőröndök zötyögnek a töredezett utcaköveken. Az út kedvesen tekergő, a lámpaoszlopok cirádái a századvéget idézik, nyhe

1929 (retronom.hu, 2005.07.31.)

nyári éjjeleken az ügyeletes pillangók a kipofozott szállodák fényei alatt ücsörögnek.

Még az Andrássy út megépítése előtt ez volt a városból a Ligetbe vezető utca, a háború után Majakovszkijról („A bürokrátákra vicssorgok, mint az ordas, pecsétek előtt hasra nem estem. Bár pofozna pokolra ördögcsorda minden papirost. Csak ezt nem... Ezt széles zsebemből kibúzni jó, nincs ennél öröm nagyobb. Olvassátok, irigyeljétek: én a Szovjetunió polgára vagyok.” – V. V. Majakovszkij – *Vers a szovjet útleveleiről*, fordította Képes Géza), még korábban az Englischer König fogadóról nevezték el. A sarkon az Orczy-ház trónolt kávéházakkal és zsinagógákkal, boltokkal és mikvékkel, mert II. József türelmi rendeletéig odébb, a pesti Belvárosban nem tanyázhattunk, és még azután is, a pesti városatyák csalafintasága folytán, épphogy megtúrt üzleteink csakis cégér és kirakat nélkül és zárt ajtók mögött csábíthatták a vevőkört.

Itt kezdődhetett csak a valahai Országúton túl a zsvajgó zsidó világ. Ismered azt a fényképet 1929-ből, ahol ropogós fehér kötényes kereskedők között hemzseg a nép? Főként, kalapban, vagy anélkül, fekete kaftánok, babakocsik és talicskák kerülgetik egymást. Nézd a cégéretet,

tollkereskedők és szőrmések, déligyümölcsárusok és tejjel-vajjal-mézzel korsók és bödönök, és azokban a hordókban mi is lehetett: káposzta talán, vagy sózott hering? És héber könyvárudák tucatszámra, hogy lehetett harminc könyvnyomda ezen az egy utcán? Hova is szállt el ez a világ... tudjuk. Honnan találunk ismét boltosokat, akik portékájukra büszkén pontosan mérnek, a vevőnek örülnek, tudják, hogy a vásárlás néhány jó szó váltására nyíló alkalom, nem pedig vesszőfutas?

Most az Atlantisz könyvkereskedéssel vigasztalódunk, körbejárjuk, mint egy boldogabb kor valóban alámerült szigetét. Sok az ígéretes könyv, de sajnós vasárnap lévén... zárva.

A 24 Király utcai üzleten kívül – melyek, a teljesség igénye nélkül, lakberendezési üzletek, éttermek, optikai szalon, divatáruüzlet, design center stb. – két fontos előrelépést könyvelhetnek el a szervezők. „Ha az elmúlt húsz évet megvizsgáljuk, meg kell értenünk, hogy Magyarországon az alkotás világa – kiváltképpen gondolok a design és a divat világára, emberi környezetre –, az alkotóerő versenyképessége lényegesen csökkent. Az uniós tagság rávilágított, hogy a jövőben minden kreatív energiára szükség van, hogy sikeresek lehessünk. A napi gazdasági tevékenységben új fogalmak jelentek meg, amelyeknek figyelmen kívül hagyása megállíthatatlan eróziós folyamatokat indíthat be a gazdaságban. Ennek feloldására lehetséges út a hatás többszörözése, azaz a feltétel nélküli kreatív együttműködés, jelen esetben a Király utca – Design utca” – állapította meg Vincze Miklós, a VAM Design Center alapítója, és e felismerés menedzselésének állt élére a Kare Budapest és annak képviselői, Déri Ágnes és Landwehr Klára. [...]

A VII. kerületi polgármesteri hivatallal együttműködve két használaton kívüli, elhanyagolt önkormányzati üzlethelyiséget rendezhettek be a csoporthoz (klaszterhez) csatlakozó fiatal művészek, urbanisták. Ezeket az idő rövidsége miatt „csak” kitaraktatták, a kirakati lábazatot lefestették, és lakossági szavazásra elhelyezték a szavazóurnákat. Ezekben lehet leadni a voksokat, hogy melyik pályaművet valósítsák meg a játszótéri Tűzfalon.

Sikerült az utcában lévő üzletekben bevezetni még néhány újdonságot, hogy a Király utca visszanyerje – legalább részben – egykori rangos kereskedői hírnevét. Ezen a rendezvényen a klaszter logóját használó üzletekben már Ki-

rály utcai plastik törzsvásárlói kártya szerezhető be, mely az utca számos üzletében 5% kedvezményt nyújt a vásárlóknak. Aki a Király utcába autóval érkezik és a matricás üzletekben vásárol, 1 órát ingyen parkolhat az Akácfa utcai parkolóházban. Ilyen parkolási kedvezményt csak ebben a budapesti utcában vezettek be. A szervezők azt remélik, hogy kezdeményezésük felkelti a többi, még nem csatlakozott Király utcai üzlet érdeklődését, illetve elnyeri a helyi szervezetek támogatását.

(VAM: Király utca – Design utca, Best of Budapest online, 2010.07.05.)

Zerkovitzot dudorászunk: „Király utca 3 alatt,lakik ez a Cukorfalat...”, a számozást illetően a vélemények megoszlanak, lehet, hogy az a bizonyos Cukorfalat mégis a Király 101-ben lakott, úgyhogy jobb, ha azt is megnézzük. Különbösen is el kell érnünk az út legvégéig, a Lövölde térig, ahol még egy különös karácsonyi történettel tartozom, mintegy válaszul édesanyád életveszélyes porcukorpreferenciájára ama 1944-es káposztás-tészta kapcsán. Pontosabban a halálos fenyegetés nem is a tálban volt, hanem a fejekben.

Akkor és most megint... A Király és Tsa ingatlankezelő adminisztrátora mögött kis rádió szólt, mialatt ügyeinket intézte. Ott és akkor mondták be a hírekben, hogy éjjel egy felgyújtott házából menekülő cigány kislányt lelőtt egy magyar bácsi. Másnap a riói fesztivál csillogó pávakosztümös táncosai voltak az újságok címlapján, ami bizonyos fokig érthető is, hiszen sokkal fotogénebb a téma.

(Egy évvel később, februárban, körülbelül a yahrzeitodon, kislány, a jeruzsálemi Héber Egyetem botanikus kertjében régi sírok között bókászunk. Alexandriai Nikanor osszáriumát látva gondoltam terád, és hogy csontocskáidat ládikában valahol a korona és a palást közelébe rakatnám emlékeztetőül...)

[...] Épületek pusztulásával, súlyos sérülésekkel, foghíjakkal, de a pesti belső városszövet túlélte a második világháborús bombázásokat és az ostromot, az 1956-os harcokat, és túlélte azt is, hogy az államosítást követő évtizedekben egyetlen fillért sem fordítottak az épületek felújítására. A belső városrészek leromlása az 1970-es évek elejétől gyorsult fel, jórészt azért, mert a bérlakás-elosztás gépezete ekkortól kezdett nagyobb arányban

roma családoknak kiutalni belterületi lakásokat. A szocialista korszakban a lakásgazdálkodási szempont többnyire domináns volt a fejlesztési érdekekkel szemben, a döntéshozók a várost elsősorban bérlakások halmazának tekintették. A roma lakosság viszonylag nagyarányú beköltözése a korábbiaktól eltérő szegregációs minták kialakulásához vezetett, és ennek megszemélt urbanisztikai következményei lettek.

A körgangos pesti bérlakások által dominált városban hagyományosan alacsony volt az egyes társadalmi csoportok térbeli elkülönültsége, a lakóházak társadalmi összetételének heterogenitása miatt: az egyes épületek utcai, polgári lakásaiban, illetve udvari, komfort nélküli lakásaiban a legkülönbözőbb társadalmi csoportokhoz tartozó emberek éltek. A roma családok beköltöztetése azonban leértékelte a pesti oldal belső kerületeit, és meggyorsította a tehetős rétegek elköltözését. Urbanisztikai értelemben a pesti városszövet ekkor vált sérülékennyé. A bérlakások heterogén lakásállománya korábban kifejezetten fékezte a szegregációt, mert a házak mikrotársadalmát egyfajta egyensúlyi állapot jellemezte. A romák beköltözése azonban taszította és elköltözésre készítette a többieket, illetve határvédelemre ösztökölte a magasabb státuszú városrészekben élőket.

(Sipos Anett – Zolnay János: Ingatlanpanama. A pesti zsidó negyed elpusztítása. *Beszélő*, 2009/5.)

Mindjárt itt a 9-es számú házon, pufók ékszerészangyalkák olvasztják, ötvözik a drága cizellált vázákat, tálakat és ékszereket a régvolt kirakatok felett, rá sem hederítve – jól teszik – a Diszkont élelmiszerbolt kék műanyag táblájára, a veres műanyag fogbeültetési hirdetésekre. Fogászatok jobbról-balról, éjjel nappal. Méltatlan gyűlevész cégtáblák hada.

Olvastad-e valaha kisfiadnak az elcsereált cégérek meséjét Andersentől? Amikor a rettenetes szél megtréfálja a várost, és össze-vissza fújja a letépett feliratokat, táblákat? És akkor jön az erre tévedő idegen, és a fogbeültető fogásztól kérne egy jó talpmasszázszt (lásd Rumbach sarki virágfüzérrel csalogató kis thai fa szobor...) meg a Képkeregetzőtől egy hajvágást, és képzel az arcukat... Illetve ide egy olyan szél kellene inkább, amelyik csak elfújja, örökre elrejtje ezeket a szörnyű táblákat...

Magánérből újult meg egy kétszáz esztendő műemléki lakóház a Király utca 9. szám alatt. Sajti Zsuzsanna műemléki felügyelő az InfoRádióknak azt mondta: a példaértékű munkával megszüpült kétszintes épület meg is tartotta jellemző stílusjegyeit az örökségvédelem jegyében.

A nagyon rossz műszaki állapotú épület eredeti jellegét megőrző teljes műemléki felújítását még 2000-ben határozták el a tulajdonosok, a munkák pedig a közelmúltban fejeződtek be [...]. A ház talán a Király utca legidősebb épülete, hiszen 1910 körül fejezték be. Tervezőjéről nincs adat; Horler Miklós, aki a háború után a felújítást irányította, Brein Fülöpnek tulajdonította, de a kutatás ezt nem bizonyította minden kétséget kizáróan [...]. A műemléki felügyelő elmondta: örömteli, hogy a ház szerkezeti elemeit, a homlokzatokat és a belső részek külfelületét is restaurátori módszerekkel újították fel, és elkerülték a szükségtelen bontásokat, a ráépítést vagy a tetőtér beépítését. Az épület eredeti állapotában újult meg.

(Gál Ildikó: Megújult a Király utca talán legöregebb épülete. InfoRádió, 2010.09.06.)

A Gozsdu-udvar most éppen kihalt, de kicsoda pezsgés lehetett itt vásári napokon! Múlt nyáron, a *Judapest* fesztiválon itt fagyaltotztunk az

édes árnyékban, amíg a gyerekek a felfújható gumicsúszdán bukfenceztek. Körben könyveket és finom falatokat árultak, és élt és lüktetett mind a sok udvar. Azóta megint csönd és kongó léptek. A Dob utcai kijárat kovácsoltvas kapuja pont bekeretezi a szemközt nyílt üzlet ajtaját. Itt a legfrissebb „sex-turkáló”. Hát, hogy mennyit kell egyeseknek turkálni, az egészen meglepő, különben csak nem élne meg ennyi ilyen üzlet!

[...] Épületek, utcák lebontása mellett a környék jellegzetes átjáró udvarai is a pusztítás áldozatául estek. A Gozsdu udvar átépítése a környék és a város legszebb és leginkább egyedi hangulatú átjáró udvarát tette tönkre. Az udvart 1903-ban építette a hasonló nevű alapítvány Czigler Győző tervei alapján; földszintjén a háborúig üzletek, műhelyek kínálták áruikat. A Mazsihisz alelnöke, Tordai Péter cége által megvásárolt, majd azóta lebontott két Síp utcai épület valójában átjáró ház volt a Dohány utcai épülethez. Mindkét épületnek megmaradt a homlokzata, de a mögöttes épületszárnyakat és udvarokat lebontották, hogy helyet adjanak a zsinagóga tözsomszédságában felhúzóandó magas épületeknek. Az efféle eljárásra használt eufemizmus a facade-izmus – az egyik Holló utcai épületnek is így maradt meg a homlokzata – ám valójában többről van szó.

Ha ugyanis a belső-erzsébetvárosi folyamatokat felülről nézzük, nyilvánvalóvá válik, hogy az átépítés alapegységei az épülettömbök: a tömböket szegélyező épületek vagy azok homlokzatai abban az esetben maradhatnak meg, ha nem akadályozzák a tömbbelső lerombolását és beépítését. A megmaradó épületeknek és homlokzatoknak semmilyen szerves közük nincs a mögöttük magasodó épületekhez, de még díszleteknek sem nevezhetők, mert nem képesek elfedni azokat. Ha tömböknént össze-

gezzük az eddigi veszteségeket és a veszélyeztetett épületeket, akkor a zsidó negyed elpusztítása befejezett tény. A Dob utca és a Király utca műemlék épületei még állnak, de az általuk közrefogott tömbök zömét már az új épületek uralják. Hasonló sorsa lesz a zsinagóga tömbjének is, de megkezdődött a Dob utca és a Wesselényi utca közötti tömbök átépítése is. Ugyancsak folyik a Kertész utca és az Akácfa utca közötti tömbök bontása és beépítése, valamint a Klauzál utca és az Akácfa utca közötti tömbök átalakítása. Ma már a házak eladásának, bontásának, az üressé vált telkek beépítésének folyamata a belső-erzsébetvárosi tömbök többségét valamilyen fokon megtámadta. Hiába van már sok egyedi műemlékké nyilvánított épület a negyedben, azok közül sokat már kiürítettek, az üres épületek állaga pedig gyorsan romlik. De ha a műemlék épületek többségét sikerülne is megmenteni, akkor is agyon-nyomják őket az új, szándékosan gigantikus magasságú épületek.

(Sipos Anett – Zolnay János: Ingatlanpanama. A pesti zsidó negyed elpusztítása. *Beszélő*, 2009/5.)

A következő ház aladúcolt, és figyelmeztető táblákkal intenek: bármikor rád omolhat. Az udvar mélyén („ott túl a rácson egy másik világ van...” – emlékszel a *Gábor diákra?*), a vaskapu rácján át látható még a pesti gettó utolsó faldarabja. Előttünk szemét, málladozó vakolat, pisiszag. Ezt látja-szagolja a turista is, amint az Óvás Egyesület idén elhelyezett emléktábláját betűzgeti.

Végigsétáltunk a Király utca Nagykörút és a Kis-körút közötti szakaszán és láttuk, hogy zsálé máré. Tönkrement a silány minőségben lerakott díszburkolat (önkormányzati beruházás, éééérted), falfirkák, hámló vakolat, hűgyszagú kapualjak.

Pest néhai főutcája, két kerület határa, most a teljes lecsúszás felé. Demszkyék katasztrófális „felújítása” sem hozott fellendülést, némi remény az odatelepülő bútor és design boltok jelentettek. A tematikus utca koncepciójának a válság végleg bealkonyított (pozitív ellenpélda a Falk Miksa és környéke), most bedeszakozott kirakatok várják a jobb időket. Esetleg az önkormányzat olcsó bérleti díjakkal, ideiglenes használatbavételi engedéllyel levegőhöz juttathatná az olyan hajléktalan galériákat, mint a Boulevard és Brezsnjev.

(A Király utca szlömösödése. *belvaros.blogspot.com*, 2010.07.15.)

Lejebb a 11-es szám, micsoda gyönyörű épület, és milyen szépen rendbe hozva. A finom barnára pácolt nehéz boltíves kapun át egy csepp Franciaország: *La petite Française*, a bezárt, olívbogyós zöldveretes zsalugáterek mögött delikatesz és hozzá rejtett pázsitos udvar, rekkenő nyári hétköznapok menedéke tejeskávával.

Miközben a VI. és VII. kerületi vezetők, köztük a két polgármester, Verók István és Hunvald György ellen vizsgálatok folynak, a bontások és

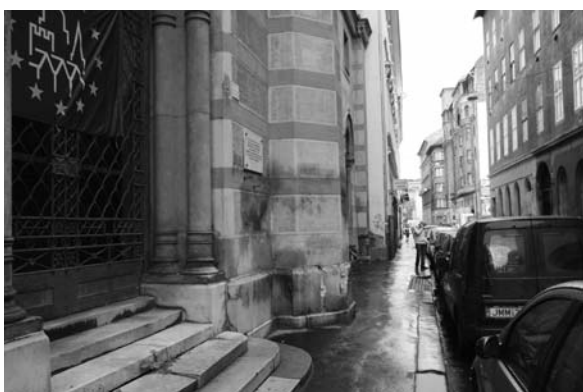
konceptiótlan építkezések nem álltak le. 11 civil szervezet - köztük a Védegylet - javaslatot tett a legszükségesebb, legsürgetőbb lépésekre. A civilek úgy vélik, hogy továbbra is veszélyben a régi pesti zsidónegyed. Felhívásukban az értékekért kiáltanak: Erzsébetvárosban és Terézvárosban évek óta megengedhetetlen, közösségellenes döntések születnek, amelyek következtében Budapest egyik legértékesebb negyede közel áll a teljes pusztuláshoz – áll a közleményükben, amely így folytatódik: jelenleg a bontások és építések ugyanúgy folytatódnak, mintha nem is lett volna szigorú UNESCO-figyelmeztetés, az ingatlan-elidegenítések kapcsán nem is lenne ügyész-ségi vizsgálat. Most, hogy talán végre megfelelő jogi válaszok formálódnak az itt kialakult áldatlan folyamatok megállítására, felhívással fordulnak az illetékes hatóságokhoz, hogy ne késlekedjenek gyakorlati lépésekkel is megakadályozni a további pusztulást. A kéréseik között szerepel, hogy a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal hozza nyilvánosságra a 2008. február 22-ére elkészült épületenkénti műemléki vizsgálat anyagát, melyet mérhetetlen károkat okozva a mai napig titkos anyagként kezel. Az a tény egyébként, hogy a kiszemelt lakás egy olyan épületben található, amely műemlék, nem változtat az áron jelentősen – mondta Singer Dezső, aki elismerte, hogy bár elkezdődött a kerületben ezeknek az épületeknek a helyreállítása, de úgy véli, hogy nagyon lassú ütemben. Épp ezért nagyon sok régi szép ház van még nagyon rossz állapotban, amelyben nehezebb lakást eladni, mint egy olyanban, amely egy felújított épületben található. A vásárlók ugyanis szép épületben keresnek, nagyon jó árú lakásokat, melyeket áralkuval most meg is tudnak szerezni. Miután a válság miatt most a kínálati piac az erősebb, így a rossz állapotú épületekben a lakástulajdonosok nagyon nehezen tudnak megválni az otthonaiktól – ezt Horváth Boglárka, az Otthon Centrum Franchise Hálózatának ingatlanszakértője mondta, aki felvilágosítást adott arról is, hogy egy romos, felújítatlan épületben található lakás értéke 20 százalékkal ér kevesebbet, mint egy olyané, amely egy renovált házban van. A Zsidónegyedben egyébként körülbelül 350 ezer forintos négyzetméteráron kínálják az ingatlanokat. Az eladók között számos külföldi van, akik a válság hatására nem vesznek, hanem értékesítenek.

(Szalay Rita: Erzsébetvárosi ingatlanpiac: Hunvald is szerette a kerület házait. ingatlanmagazin.com, 2009.04.25.)

A Rumbach sarokról átlátni a Dob utcán keresztül egészen a Hősök Templomáig. A „Dohányhoz” tapasztott fehér fecskéfészek Mezopotámiát és Jeruzsálemet idézi, illően, mert valóban „egy vándorló arameus volt az Atyánk” ... aki Ur városából indult el, és nem Isztambulból, ahogy a szomszédos keleties kupolák láttán hihetnénk.

A Hősök Templománál nagyapám jut eszembe, meg az ő édesapja és testvérébátyja, meg ahogy ők hárman Balassagyarmatról jelentkeztek lelkes önkéntesnek („ha hív a Haza”), Ferenc Jóska háborújába. Csak Nagypapa tért haza, kitüntetve, de megrokkanva. Orvosnak akart tanulni, de a numerus clausus miatt nem vették fel. Először. Akkor Nagyapa a miniszterig ment el, íróasztalokat verve öklével, hogyha harcolni jó volt, tanulni is jó legyen. Végül orvos is lett. Házitanítókodásból, hólapátolásból és operai statisztálásból saját magát taníttatta ki. Hetvenöt százalékos rokkantként. Ugye érthető, hogy a Hősök Templománál a nagyapámra is gondolok?

Egyébként szerintem a Rumbach is hősök temploma, ha nem is az lett a hivatalos neve. Katicám, ugye neked is hiányzik a virág a két kampóról a tábla alatt, ahol a Kamenyec Podolszkij-i méészárlás ide gyűjtött áldozatairól emlékeztetik az arra járókat? Vásároltam tavaly egy kis szolid mohakoszorúcskát (nem túl díszeset, nehogy valaki megkívánja...), ott is lógott majd egy hónapig. Rumbach utcai rekord! Körben kopott üzletek, törött poros ablakok, omladozó vakolat, a frissen festett falrészeket is torz graffitisebek borítják. Honnan ez a keserűség, ez a magunkat és környezetünket semmibe vevő rombolhatnék?

Ekkor került kezembe Szirtes Zoltánnak – Szirtes András filmrendező édesapjának – Temetetlen halottaink / 1941 / Körösmező, Kamenyec-Podolszk címmel 1996-ban magánkiadásban közzétett dokumentumgyűjteménye. A szerző szerencsés túlélője volt annak, amit a kötet írásaiban többen is „magyar kisholokausztnak” vagy „magyar előholokausztnak” neveznek. Egy 1941 júliusában és augusztusában belügyminiszteri utasításra lebonyolított idegenrendészeti intézkedéssorozat volt ez, amelynek során „rendezetlen állampolgárságra” való hivatkozással több tízezer

zsidót – németországi, lengyelországi menekülteket, de igen nagy számban magyarországi születésű embereket is – internálótáborokba gyűjtöttek, majd az (akkori) ukrán-magyar határ menti Körösmezőn felállított internálótáborba „koncentráltak”. Innen aztán, úgymond, „eredeti lakóhelyükre”, az időközben „felszabadult” (értsd: német és magyar megszállás alá vett) Ukrajnába, közelebbről a nyugat-ukrajnai Kamenyec-Podolszkij (ez a hivatalos névalak, ez a forma olvasható a budapesti gyűjtőhelyként szolgáló Rumbach Sebestyén utcai zsinagóga falán elhelyezett emléktáblán is) térségébe toloncolták őket. Itt már javában működtek az SS keretében működő, elsősorban zsidóirtásra profilírozott Einsatzgruppék, mozgó kivégzőosztagok. Ezek végeztek – kollaboráns ukrán „policájok” és egy honvéd utászalakulat közreműködésével – a „kamenyec-podolszkiji méészárlás” néven hírhedtté vált akció során 26 600 személlyel (ez az adat áll Franz Jaeckeln tábornok jelentésében az augusztus 27-28. során végrehajtott tömeggyilkosságról). Az áldozatok közül körülbelül 16-18 000 Magyarországról kitoloncolt zsidó volt, a többiek helybeliek.

(Takács Ferenc: Kapirgáló – Az emlékezet megdolgozása: mi is történt Kamenyec-Podolszkijban? *Magyar Narancs*, 2010.07.15.)

A Király cukrászda a legszívderítőbb állomásunk ma délután, a vécé ragyogó tiszta, friss nejlonborítású ülőkével, ami gombnyomásra meg-

újul... és a kávé zamatos, a juhtúrós pogácsa om-lós, és a bejglijük is verhetetlen, a rumos-diós, a gesztenyés, a meggyes-mákos repeszi a csillogó-ra sütött vékony tésztatekerceset. (És Hag Szameach-ot kívánnak a pult mögül.)

Átellenben az egykori borkereskedő szőlőfür-tős házában, a borpince-labirintus felett, ma kiál-lítóterem és átrium. A Kisdiófa utca sarkán egy csemege üzlet, jaj de jó, mutatod a régi csemege-kosaras cégtáblát. Észre sem vettem, és jólesik látni, hát még amikor belépünk, és tiszta és tele kiváló minőségű áruval!

A csemegekosár és a kosár füléből írott betűkkel formázott csemege szó: a logó évtize-dekig ékesítette a hazai közértek nagy részét, aztán eltűnt. A védjegy tulajdonosa a Csemege Match Rt., amely viszont nem használja azt. Ezért egy nem jogerős szabadalmi hivatali hatá-rozat szerint jogosan igényelte a védjegyet egy két közérteket üzemeltető vállalkozó. Ő az egyik boltján már használja is az emblémát, ami azon-ban jogszerűtlen, mert az eljárás még nem feje-ződött be. A procedúra évekig is elhúzódhat, és az első döntés ellenére borítékolhatóan tűnik a multicég győzelme.

(-dg-: Visszatér a csemegekosár? Index, 2006.11.10.)

A gazdag csemegekosárból kilépve a lekopasztott, ágrólszakadt Hild-féle ház állványzata körül ténfer-günk. A Király utca 40-nek már régen nincsenek la-kói, és vajon ki mondhatja meg, lesznek-e még valaha.

Rabicsek-ház, Király utca 40.

Varga Kálmán, a KÖH elnöke 2007. március 20-án sajtótájékoztatón ismertette a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal tudományos álláspont-ját, szakhatósági állásfoglalását.

A kulturális örökség védelméről szóló törvény

értelmében a műemlékvédelem feladata a műemlékek és környezetük fenntartása, helyre-állítása, védelme, eszmei értékükkel összhang-ban álló hasznosításuk biztosítása. Eszerint a műemléki környezet területén minden változta-tást, beavatkozást a műemlék városképi megje-lenésének és értékei érvényesülésének kell alá-rendelni. A műemléki környezetek célja az, hogy az egyedileg védett műemlékek ne sziget-szerűen álljanak tőlük teljesen idegen, új, hoz-zájuk gyakran méltatlan környezetben, hanem megmaradjon történeti összefüggésük a szoms-zédos épületekkel, az utcaképpel. Hiszen az érték egyik lényege, maga a városszerkezet.

A Budapest, VI kerület Király utca 40. (Vas-vári Pál utca 2.) ingatlanon álló ún. Rabicsek-ház a Király utca 38. számú épület műemlék környezete és része a műemléki jelentőségű te-rületként védett budapesti Világörökségnek. Az elmúlt időszakban a Hild József jegyezte Király utca 40. számú ház és sorsa az örökségvéde-lem emblemikus épületévé vált.

A 2006-ban megkezdődött engedély nélküli bontást a civil társadalom és a műemlékvédelem összefogása, a bontás leállítása, majd bírósági döntés követte. A Fővárosi Bíróság, jogerős íté-letével, 2007. januárjában az I. fokú hatóságot és az I. fokú szakhatóságot (ez utóbbi a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal) új eljárásra kötelezte.

A bontás engedélyezési eljárásának lefolyta-tására kijelölt I. fokú építésügyi hatóság a ko-rábban benyújtott tervdokumentáció, valamint a statikai szakvélemények, illetőleg a kiegészítő statikai szakvélemény alapján kérte a KÖH szakhatósági állásfoglalását.

Az épület jelenlegi műszaki állapotát tisztá-zandó, 2007. március 12-én megtartott helyszí-ni szemlén a KÖH statikus szakreferense a hoz-záférhető szerkezetek közül meghatározta azo-

kat, amelyek veszélyes állapotúak, tehát elbontandók. Az épület összes boltozata - szükség szerinti megerősítéssel - megtartható. A fölépcsőház, a melléklépcső, a függőfolyosók az eredeti kőelemek javításával, megerősítésével visszaépíthetők, a kapualj helyreállítható. Az öntöttvas korlátok fényképek alapján rekonstruálhatók. A homlokzat részleges bontás előtti állapota (amely megegyezik az 1935-ös állapottal) - a még szükséges bontások és megerősítés után - rekonstruálható, melyhez korabeli fotók nyújtanak segítséget.

[...]

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI ÉRTÉKELÉS

Az épület 2005-ös állapotában a modern átalakítás ellenére lényegében az 1844-es, Hild által jegyzett, első építési periódusában maradt ránk. A későbbi beavatkozások (1880, 1910, 1935) építészeti értékeit nem csorbították, hanem növelték. Az 1935-ös modernizálás szemléletében nem áll távol a Hild épületeire jellemző szikárságtól és visszafogottságtól.

Az épület művészettörténeti értékét elsősorban a Hild-oeuvre-ben betöltött helye alapján kell szemlélnünk. A kutatás számára egyre nyilvánvalóbb az a meghatározó szerep, amit Hild József irodája az 1838-as árvíz utáni pesti építkezésekben játszott, és következőképpen, hogy tevékenysége milyen mértékben határozta meg a korszak pesti városképét. Ugyanakkor az is tény, hogy a több mint 1000 épületből, amit a Hild-iroda jegyzett, mára már csak néhány tucattal rendelkezünk, s napjainkban azok is átépítésnek esnek áldozatul. Ezért az eredeti állapotot jórészt őrző épületek művészet- és építészettörténeti értéke jelentősen megnövekedett. A tervekkel igazolhatóan a Hild-irodában készült épületek esetében mára már nem az az értékelés mércéje, hogy az egykori életműben átlagot, vagy kiemelkedőt jelent-e, hanem a fennmaradás ténye az értékvédelem alapja. [...]

Művészet- és építészettörténeti szempontból különösen érdekes ugyanakkor az 1935-ös modernista beavatkozás. A Fenyves és Fried építész páros a modern építészet budapesti meghonosításában fontos szerepet játszott. Jó színvonalú, teljesen modern felfogású bérházaik (példaként: 1930 – Kisrókus u. 3-5., 1931 – Retek u. 29-31., 1932 – Káplár u. 3-5., 1933 – Szilágyi Erzsébet fasor 5., 1934 – Trombitás u. 39., 1934-35 – Fillér u. 32.) az új stílus korai példái. A Király utca 40. átalakításának Seidner Zoltán által készített fotói, amelyek minden bizonnyal a modernizálás után időből, 1935-ből vagy 1936-ból valók, azt mutatják, hogy az iroda ezt a homlokzat átalakítást az új tervezésekhez hasonlóan fontos és megőrkítendő feladatnak tekintette. Történeti szempontból pedig annak bizonyítéka, hogy az 1930-as években a korábbi épületet megtartva, a homlokzatot újratervezve újították meg a házat. Ez a gyakorlat figyelhető meg egyébként a klasszicista épületállomány historizmus kori átalakításakor. A historizáló homlokzatok mögött valószínűleg

sokkal nagyobb mértékben van jelen a klasszicista Pest, mint azt jelenleg kimutatni tudjuk.
(Kulturális Örökségvédelmi Hivatal: Rabcsek-ház. koh.hu, 2007.03.21.)

Battyogunk tovább a Nagymező felé, közben megkondul a harang. A jobb oldali utcák a zsinagógák fele kanyarognak, míg a baloldaliak az Opera és a Bazilika felé. A templommal szemben ütött-kopott ház, emeleti sarkából apácafátyolban Szent Teréz szobra nézi az utcát, pont itt, a két világ között, ahol a purimi jelmezes ünneplők és az Operabálra igyekvők annak idején sem igen találkoztak. Valaha itt volt a Király utca vége.

A Zeneakadémia után átszeljük a körutat, szélesedik az utca, világosabbak az épületek. Elhaladunk a sztriptízbárok, kocsmák és gyrospultok előtt, megmutatod a Király Színház nyomait, az Izabella sarkán az Aranyfotel kárpitost, meg a Szenteltvíz üzletet, ahol búvárfelszerelést árulnak. Mellettük kedvenc antikváriumod, az Amicus már igazi, csábítóan poros kincskereső hely, itt is érdemes búvárkodni, nemcsak a Szenteltvízben.

Szemben Agárdy Gábor (a nemzet színésze és ikonfestő) lakott. A bejáratnál emléktábla, masinis koszorúk a büszke szomszédoktól meg a Magyarországi Örmények Egyesületétől.

Már a Lövölde térig jutottunk – épp ideje –, a terecske virágos, pados, murvás, kerített. A Király utca felől a Rottenbiller utca keresztezi. Pest ostromának utolsó óráiban itt, a 66-os szám alatt, egy üres lakásban rejtőzött anyukám és az én nagypapám, aki akkor már több évtizede orvosként dolgozott, emlékszel... Persze erdélyi menekülteknek adták ki magukat (csakúgy, mint a te édesanyád, míg a porcukros káposztás tésztával és az operabérlettel le nem lepleződött...), és egy odaköltözött hentessel és annak családjával töltötték a karácsonyestét. Az utolsó háborús karácsonyt.

Ücsörögtek, békésen beszélgettek, közben a hentes jócskan emelgette a demizsont, míg csak egyszerre el nem kurjantotta magát, hogy hirtelen gyanakvással anyuék eredetét kezdje firtatni. Előkapta a böllérlését, hogy leölje ezeket a disznó zsidókat, anyu és nagyapa futottak kifelé – utánuk a hentes a késsel –, de már nem érték el a hosszú hallon át a kijáratot, hát a legközelebbi ajtónál beugrottak, és ott, a végében elhúzták a reteszt.

Ismered a régi házakat, jó erős volt az ajtó, csak a dörömbölés és a fenyegető kiabálás hatolt át, nem a kés... Meg persze kintre is hallatszott, zengett a szitok a lakás előtti gangon, és ott lebegett az emeletek között. Ha ezt valaki meghallja... Kívül már orosz katonák haladtak, szoroson a falak mellé lapulva, de még csak a túlsó oldalon. Itt, a házban még az óvóhelyre sem mertek lemenni a nyilasoktól. Ahogy nagyapa mondta: „A bomba kevésbé veszélyes...” És most mindez hiába, így ér hát véget az utolsó percben a bujkálás, a sok menekülés?

Hirtelen lövést hallottak, és egy magyar katona hangját: „Kinyitni!” De nem, a katona nem támadott, csak a lövés hangjától kijózanodott hentest figyelmeztette, hogy csendesebben vigadjon... A hentes vére csorog... saját hadonászása közben megvágta a karját. Milyen szerencse, ha éppen van orvos a közelben! Nagyapa kilépett a vécéből, és azonnal feladatot kapott: lássa el a sebesültet. (Most mondd meg, azt a kezet bekötni, amelyik a gyereket készült megölni... Erre is vonatkozik a hippokratészi eskü?)

Néhány óra múlva a Király utca alsó vége is felszabadult. Igen, felszabadult!

Visszafele bukdácsolunk a töredezett kövezetű járdán. Nem is lehet csodálkozni talán, hogy ezek a sebtében lerakott kövek nem tudnak helyükön

maradni. Ezeken az utcákon elsüllyedni látszott egyéni Atlantiszaink emelkednek a repedések között. Kibeszéletlen fájdalmaink, elsiratatlan halottaink, meggyalázott, elhazudott, megtagadott múltunk ocsúdni tűnik.

[...] Az erzsébetvárosi önkormányzat több szocialista és szabaddemokrata képviselőjének, majd szocialista polgármesterének előzetes le tartóztatása váratlan fordulat volt a pesti zsidó negyed szisztematikus lebontásának sokéves történetében. Az ezredforduló után ugyanis a 2. világháború utáni korszak legnagyobb méretű ingatlan- és értékpusztítása kezdődött a városban, és minden jel arra mutatott, hogy az önkormányzati korrupciós ingatlanspekuláció nem irgalmaz Budapest építészeti örökségének.

[...] Építészeti szempontból a hét éve folyó pusztítás célja a belső erzsébetvárosi zsidó negyed teljes lebontása, a ledózerolt épületek helyén az eredeti beépítéstől radikálisan eltérő lakóépületek, szállodák és irodaházak felhúzása, részben pedig az eredeti utcahálózat és belső udvarok eltüntetése. A szabaddemokrata–szocialista vezetésű fővárosi önkormányzat a szabaddemokrata főpolgármester, Demszky Gábor, valamint a szaktárca és a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és nem utolsósorban a Mazsihisz csendes asszisztálása mellett a szocialista–szabaddemokrata vezetésű hetedik kerületi önkormányzat a pesti oldal legrégebbi, építészeti legértékesebb és legeredetibb városrészének elpusztításáért felelős. Urbanisztikailag a kerületi önkormányzat célja a teljes lakosságcsere. Pénzügyi értelemben a folyamat több tízmilliárdos hozamú ingatlanpanama, amelynek egy része minden bizonnyal pártközeli kasszába folyik.

[...] A város történetének példátlan mértékű pusztítása kapcsán az érdekeket könnyű megérteni, az érdektelenséget nem. Érdeke a huszonhárom önálló településre felszabdalt város valamennyi kerületi önkormányzatának, hogy javítsa az adott terület városszerkezeti pozícióját. A belső kerületek a rendszerváltás óta szeretnék tényleges státuszukat vélt vagy valós városszerkezeti fekvésükhöz igazítani. A kerületek magasabb státuszú lakói érdekeltek abban, hogy megszabaduljanak a szegényektől és mindenekelőtt a cigány családoktól. Az ingatlanpanamában érdekelt, politikai befolyást vásárló vállalkozók, ügyvédek, szerencselovagok és a politikai befolyásuk révén gazdasági pozíciókat vásárló képviselők, polgármesterek, pártveze-

tők maximális hasznot akarnak elkönyvelni, ki-
menekíteni és tisztára mosni, amilyen gyorsan
csak lehet. A politikai pártok érdekelték abban,
hogy maximálisan feltöltsék a helyi és országos
pártközeli, látható és ködbe vesző kasszáikat.

Az érdektelenségre nehezebb magyarázatot
találni: tárgya absztrakt, alanya pedig, akitől
számon kérhetnénk érdektelenségét, nehezen
megfogható, vagy ha mégis azonosítjuk, akkor
megint csak érdekeit sorolhatjuk, amivel indok-
olható érdektelensége. Szükségszerű, hogy
egy elpusztult, elpusztított civilizáció építészeti
örökségének is pusztulnia kell, mert a jelenkori
civilizáció nem tud mit kezdeni vele? Vagy a
posztkommunista országok városainak végze-
tében osztozik Budapest is, mert olyan mérték-
ben tönkrement és leromlott a belterülete, hogy
szabad vadászterülete az ingatlanmaffiának?
A budapesti kerületi önkormányzatok érzéketle-
nek a város építészeti öröksége és szépsége
iránt, érdekeik pedig azt diktálják, hogy kímélet-
lenül pusztítsák el azt. A state capture, tehát az
államfogság láthatóan magasabb politikai szin-
teket is érint: sem a Fővárosi Önkormányzat,
sem a szaktárca, sem a KÖH nem kívánja al-

kalmazni a kulturális örökség védelmére hivatott
hatályos jogszabályokat. De nézzünk szembe a
ténnyel: a várospusztításnak politikai többsége
van. A választók támogatják és újra meg újra
megválasztják az érte felelős politikusokat.

Lehet, hogy egyszer majd megértjük, mi tör-
tént. De akkorra már a pesti zsidó negyed csak
régfi fényképeken és emlékekben él majd.

(Sipos Anett – Zolnay János: Ingatlanpanama.
A pesti zsidó negyed elpusztítása. *Beszélő*,
2009/5.)

A Király utca közepe táján a játszótérrel szem-
ben lendületes századfordulós ház, íves kapuja
felett kőerkély libegő molinóval. Ákombákom hé-
ber betűkkel kíván minden arra járónak jó évet,
SHANA TOVA-t. Úgy legyen... Legyen édes és
kerekes évünk – édesebb, mint az akácmézbe már-
togatott jonatán alma, és kerekesebb, mint ez az
egyszerre lágy és ropogós, fonott barchesz.

Az erkély alatt fekete kabátos, fehér inges fiúk
lépkednek a Vasvári utcai jesiva felé, bársonyos
talicskával kezükben, sietős léptekkel. Az idő
sürgyet, sok az imádkoznivaló. *Tikkun olám* – a világ
tényleg javításra szorul.

Tarlós István (2007-ben) a Sófár Egyesület rendezvényén, ahol a Zsidó negyed zsidó jellegének megmaradásáért tüntettek.
Reméljük, hogy új tisztében ugyanezekért az elvekért sikeresen, sőt: elődjénél nagyobb sikerrel tud tenni, cselekedni